

Ħbit mill-ajru u inċidenti oħra fil-Mellieħa bejn Jannar u Ġunju 1942

Charles Debono

Kuratur

Il-Mużew Nazzjonali tal-Gwerra

Introduzzjoni

L-1942 kienet l-aġar sena tal-gwerra għal Malta, speċjalment l-ewwel xhur, għax il-Luftwaffe wettqet attakki qliel fuq Malta biex tiġi newtralizzata. Bombi waqgħu tista' tghid f'kull rokna ta' Malta, inkluż fuq il-Mellieħa. Dan l-artiklu se jirrakkonta r-rapporti kollha li saru t'attakki jew bombi li waqgħu fuq dan ir-raħal matul l-ewwel sitt xhur tal-1942. Apparti hekk, se jissemmew numru ta' inċidenti oħra wkoll relatati mal-istess tema ta' dan l-artiklu.

X'gara bejn Jannar u Ġunju 1942

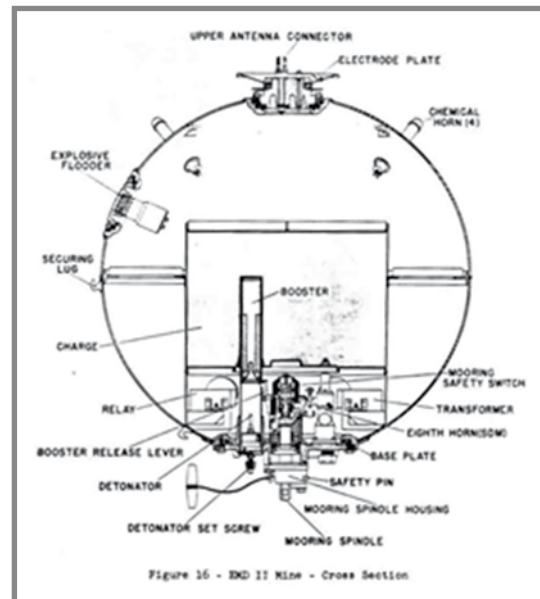
L-ewwel attakk li sar fuq il-Mellieħa fl-1942, kien fid-19 ta' Jannar, meta filgħodu kmieni gie rrapportat li waqgħet bomba f'għalqa f'Għajn Żejtuna.¹ L-ewwel inċident tas-sena ġara, fil-21 ta' Jannar 1942, meta għal xi l-11.30am, intlemaħ katavru f'wiċċ il-baħar viċin it-Torri l-Abjad. Dan gie rkuprat minn suldati tal-1st Battalion, King's Own Malta Regiment (KOMR). L-ajjutant, il-Kaptan Steward, gie avviċinat mill-Ispettur L. Bonnici, b'tal-ewwel jistqarr li l-katavru li kien identifikat minnhom kien ta' bdot jew membru tal-ekwipaġġ Taljan, li miet waqt azzjoni mill-ajru fuq Malta.²

Sebat ijiem wara, fit-28 ta' Jannar, għall-ħabta tas-6.13am, żewġ ajruplani tal-ġlied tat-tip Messerschmitt Bf109Fs tfaċċaw fuq il-Mellieħa,

lż-żona bejn l-Armier u l-Marfa.

segwiti iktar tard minn tlieta u sittin ajruplan tal-attakk tat-tip Junkers Ju88s u wieħed u għoxrin Junkers Ju87 Stukas, meta għal ħabta tat-7.57am attakkaw il-kampijiet tal-Bajja tal-Mellieħa u Għajn Tuffieħa, li però kkawżaw ftit ħsarat.³ Dan ma kienx l-uniku inċident. Għall-ħabta tal-4.30pm tad-29 ta' Jannar, giet irrappurtata l-preżenza ta' mina f'wiċċ il-baħar, bejn l-Armier u l-Marfa, li kienet riesqa lejn ix-xatt.⁴ Fl-aħħar ġurnata tal-istess xahar, il-31 ta' Jannar 1942, ajruplani tal-għadu waddbu sittax-il bomba f'għelieqi fl-Aħrax tal-Mellieħa u splodew kollha; però ma kinux irrappurtati vittmi.

Disinn ta' kif kienet tkun minn gewwa mina Ġermaniża.

Fis-17 ta' Frar, Gianna Mifsud irrappurtat li sabet bomba mhux sploduta fl-għalqa tagħha l-Miżieħ.⁵ Ħamest ijiem wara (22 ta' Frar), PC 585 Borg ra mina tal-baħar bejn Kemmuna u l-Marfa, miexja mal-kurrent lejn id-direzzjoni tal-Lvant. Il-mina baqgħet sejra, mingħajr ma resqet lejn ix-xatt.⁶ Fl-istess ġurnata erba' bombi waqgħu bejn il-Blata u Selmun, li però ma kkaġunaw l-ebda mwiet jew ħsara.

Sadanittant, fit-18 ta' Marzu, għal ħabta tad-9.30am, waqt li l-ferry boat mv Royal Lady kien

sorgut mal-moll tal-Marfa, b'ekwipaġġ ta' għaxar persuni, beda jżbarka l-230 passigġier, li waslu mill-Imgarr, Għawdex. F'daqqa waħda, żewġ Messerschmitt Bf109Fs immaxingjaw lil dan l-istess bastiment, fejn ġew feruti dawn il-persuni li ġejjin:

No. 3531458, *Private* Hennessy, 22 sena, 'D' Company, 8th Manchester Regiment, Victoria, Gozo Anglu Xuereb, 60 sena, No. 47, Triq Giaklin, Nadur, Gozo

No. 20370, *Gunner* J. Camilleri, 42 sena, 22nd Battery, Delimara, *Royal Malta Artillery (RMA), Headquarters (HQ), Company.*

L-ewwel u t-tielet persuna tas-servizzi ttieħdu l-Isptar Navali tal-Imtarfa, mentri Xuereb intbagħat l-Isptar Bugeja għal aktar trattament.⁷

Il-vapur mv Royal Lady sorgut mal-Moll tal-Imgarr, Għawdex. (Sors: NWM Archives)

Fl-1 ta' April, ġie rrapportat li żewġ ajruplani tal-għadu mmaxingjaw il-Marfa Palace Hotel u t-Torri l-Abjad. Ma kienx hemm fatalitajiet u lanqas ħsarat. Fl-istess ġurnata żewġ ajruplani tal-għadu mmaxingjaw id-dgħajsa t'Għawdex Nru 49 ta' Joseph Galea, 40 sena, minn Għajnsielem, Għawdex, waqt li kienet fil-vicinanze tal-Marfa. Ma kienx hemm fatalitajiet jew ħsarat.⁸ Sitt ijiem wara (7 ta' April), waqt li kanuni ta' kontra l-ajruplani kienu qed jisparaw fuq ajruplani tal-għadu, balla minn kanun minnhom waqgħet u splodiet fi Triq l-Għolja, fejn żewġ suldati tal-1st Battalion, King's Own Malta Regiment (KOMR) u persuna ċivili ġew midruba.⁹

Fl-10 ta' April, għal habta tal-10.10am, id-dgħajsa t'Għawdex Nru 45 kienet għaddeġja bejn Għawdex u l-Marfa. Malli waslet qrib Kemmuna, żewġ ajruplani tal-għadu mmaxingjaw lill-istess dgħajsa u ġew midruba dawn il-persuni li ġejjin:

- Coronato Said, 34 sena, Nru 21, Triq il-Qala, il-Qala, Għawdex
- John Xuereb, 52 sena, Nru 5, Triq Theodore, ix-Xewkija, Għawdex
- Saviour Grech, 40 sena, Nru 45, Triq l-Imgarr, Għajnsielem, Għawdex
- Celest Cini, 51 sena, Nru 106, Triq it-Tramuntana, Victoria, Għawdex
- Anthony Debono, 32 sena, Nru 31, Triq

Amuri?, Għajnsielem, Għawdex

- Francis Cordina, 22 sena, Nru 189 Triq Funtana, Victoria, Għawdex
- Francis Cefai, 18-il sena, Nru 91, ix-Xaghra, Għawdex
- John Cauchi, 48 sena, Nru 14 Triq Fontana, Għajnsielem, Għawdex.

Pjanta tal-Kamp tal-Bajja tal-Mellieħa. (Sors: Arkivji Nazzjonali)

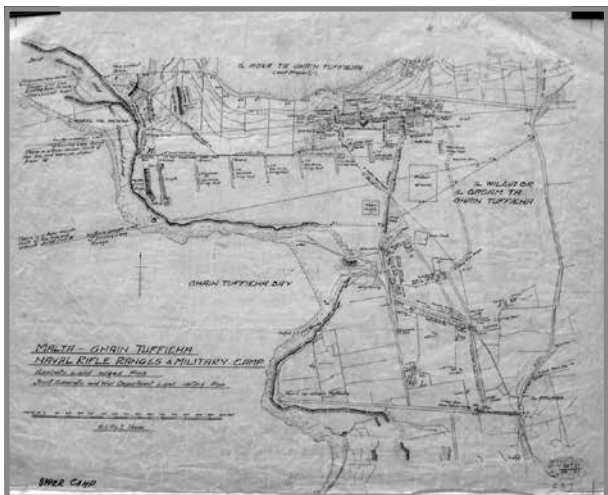
Mhux magħruf jekk dawn il-persuni ttieħdu l-Isptar Bugeja, jew Cauchi biss.¹⁰

Erbat ijiem wara, fl-14 ta' April, ajruplani tal-għadu waddbu ħames bombi fl-inħawi tal-Ghadira, li però ma kkaġunaw l-ebda feruti jew ħsara.¹¹

Matul il-25 ta' April, saru tliet attackki, filgħodu, f'nofsinhar u filgħaxija. L-ewwel tinwiħa tas-sirena nstemgħet fis-6.40am fejn numru ta' ajruplani tal-għadu tfaċċaw fuq il-Bajja tal-Ghadira u waddbu diversi bombi fuq il-kamp, fejn tkissru tank tal-ilma u numru ta' barrakki. Matul dan l-attakk tilfu ħajjithom żewġ rekluti,¹² Anthony Baldacchino u Nazzareno Grech.¹³ F'dan l-attakk kienu twaddbu ħafna bombi incendjarji, li waqgħu kemm fuq il-kamp kif ukoll fuq ir-raħal li ġew f'numru ta' toroq.¹⁴

Fl-istess għodwa, possibilmment f'dan il-ħin, ajruplani tal-attakk Germanizi waddbu bombi fuq il-Manikata, fejn ikkawżaw ħsarat f'razzett, li kien jappartjeni lil Paul Gauci, ta' 50 sena. Wara nofsinhar, aktar bombi waqgħu fuq l-istess post, fejn din id-darba kkawżaw ħsarat serji lir-razzett ta' Nazzareno Muscat, ta' 32 sena.¹⁵

Ajruplani tal-għadu reġgħu tfaċċaw fuq il-Mellieħa għall-ħabta tas-12.50pm u twaddbet bomba ta' kalibru kbir fuq il-Kamp tal-Bajja tal-Mellieħa. Numru ta' bombi incendjarji waqgħu fuq il-Wied ta' Għajn Żnuber u fl-għelieqi viċin ir-raħal, li però ma kkawżaw l-ebda feruti. L-aħħar attakk tal-ġurnata sar fis-5.45pm meta numru ta' ajruplani tal-għadu waddbu bombi f'għelieqi fil-vicinanze tal-Mellieħa, fuq il-Kamp tal-Bajja tal-Mellieħa, fuq il-Kamp ta' Għajn Tuffieħa, l-Irdum ta' Bajda u l-Mizieb, li però

Pjanta tal-Kamp ta' Għajnejn Tuffieħa. (Sors: Arkivji Nazzjonali)

ma kkawżaw l-ebda mwiet jew feruti.¹⁶

Fit-28 ta' April, ġie rrapportat li filgħodu waqgħet bomba fil-Kamp tal-Bajja tal-Mellieħa.¹⁷ L-għada sar attakk ieħor, fejn erba' ajruplani tat-tip Cant Z.1007 eskortati minn erbġha u għoxrin Macchi C202 ġew irrappurtati li attakkaw il-Kamp tal-Bajja tal-Mellieħa mingħajr ma kkawżaw imwiet jew feruti.¹⁸

Bombi Germaniżi fuq ajrudrom fi Sqallija destinati għal Malta. (Sors: NWM Archives)

Il-lapida fuq il-qabar tar-rekluta Nazzareno Grech fiċ-Ċimiterju tal-Commonwealth li qiegħed l-Imtarfa. (Sors: Kollezzjoni tal-Awtur)

Waranofsinar tat-30 ta' April, għal xi l-4.30pm, disa' bombi twaddbu fuq il-Bajja tal-Mellieħa, fi Triq il-Marfa, u disgħa oħra fuq Qasam Barrani, fejn Joseph Debono, ta' 41 sena, u Joseph Borg, ta' 11-il sena sfaw feruti. Joseph Debono miet ftit wara u ttieħed bil-karozza tal-mejtin tal-Pulizija, il-Kamra Mortwarja, mentri Borg li sofra ġerħa f'idu ta' natura serja, intbagħat l-Isptar Bugeja.¹⁹

Bombi inċendjarji kif inhuma esebiti fil-Mużew Nazzjonali tal-Gwerra. (Sors: Kollezzjoni tal-Awtur)

Il-bombi zġħar, b'mod partikulari l-bombi inċendjarji u l-anti-personnel bombs, kienu perikolużi ħafna, speċjalment meta ma jisplodux, apparti li kienu jiġbdu l-attenzjoni tat-tfal, li jmorru jaqbdhom jew jilgħbu bihom. Wahda mill-intenzjonijiet ta' dawn it-tip ta' bombi kien fil-fatt dan.

Fid-9 ta' Mejju twaddbu xi bombi inċendjarji fuq Selmun. Sitt ijiem wara, ajruplani tal-għadu waddbu bombi fuq il-blat ta' Għajnejn Żnuber. Fit-12 ta' Mejju, fil-11.00am, Henry Tanti, ta' 12-il sena, minn Għajnejn Tuffieħa, sab u qabad b'idu bomba inċendjarja f'għalqa qrib ir-residenza tiegħu, u din f'daqqa waħda splodiet b'Henry jsofri xi ġrieħi. Fil-vicinanzi ta' Henry kien hemm ommu, Tereza Tanti, ta' 50 sena, Joseph Sammut, ta' sentejn, minn Għajnejn Tuffieħa u Emmanuel Grech, ta' 30 sena, mill-Mellieħa, li kien impjegat bħala ħaddiem tal-id mar-Royal Engineers, u dawn kollha sofrew xi ġrieħi.

Il-pazjenti, bl-eċċezzjoni ta' Manuel Grech kienu kollha invistati mid-District Medical Officer (DMO) tal-Imġarr. Dan verbalment stqarr li Tereza Tanti u Henry Tanti sofrew ġrieħi ta' natura ħafifa, mentri Joseph Sammut sofra ġrieħi ta' natura serja u kien fil-periklu li jitlef ħajtu. Manuel Grech intbagħat l-Isptar Navali tal-Imtarfa, bi ġrieħi ta' natura ħafifa, b'informazzjoni miksuba mill-istess spatar. Henry Tanti, Tereza Tanti u Joseph Sammut intbagħtu l-Isptar Bugeja mid-DMO. Minn sfħarig li sar mill-Pulizija, irriżulta li la Henry Tanti u lanqas ommu, u Grech ma ndunaw li l-bomba inċendjarja ma kinetx splodiet.²⁰

Fl-10.00am tat-13 ta' Mejju, seħħ attakk mill-ajru, fejn twaddbu bombi ta' splussiv qawwi f'għelieqi f'Għajn Żejtuna u l-Mizieb. Il-bombi splodew kollha, u għalkemm ma kkawżawx fatalitajiet, għamlu ħsara fil-linja tat-telefon, li kien hemm bejn il-Mellieħa u t-Telephone Exchange, li damet mit-8.00am sas-6.00pm.²¹

L-inħawi ta' Għajn Żnuber. (Sors: Kollezjoni tal-Awtur)

It-Taljani rritornaw fuq il-Mellieħa fil-15 ta' Mejju, meta għall-ħabta tad-9.15am tfaċċaw tliet ajruplani tal-attakk Taljani tat-tip Savoia Marchetti SM84, eskortati minn tletin ajruplan tal-għied tat-tip Macchi C.202 fi triqithom lejn San Pawl il-Baħar, li però waddbu xi bombi fuq Forti Campbell.²² Bombi oħra waqgħu Għajn Żejtuna.²³ Rapport ieħor iżid li, twaddbu numru ta' bombi fuq Qasam Barrani u Għajn Żnuber, mingħajr ma kkawżaw fatalitajiet jew ħsara.²⁴ Fit-30 ta' Mejju, għal xi l-10.15pm, seħħ attakk mill-ajru, li fih numru ta' bombi waqgħu u splodew qrib il-Mellieħa Bay Hotel. Private Domenic Vella 'A' Company, 1st Battalion, King's Own Malta Regiment (KOMR) safa ferut.²⁵ Fil-lejl tat-30/31 ta' Mejju, ajruplan tal-għadu waddab bomba fil-wied faċċata tal-Għassa tal-Pulizija, fejn ġew milquta tlett idjar.²⁶

Fis-17 ta' Ġunju, għall-ħabta tas-1.30am tfaċċa fuq il-Mellieħa ajruplan tal-attakk Taljan tat-tip Fiat BR20M. Dan fetħu n-nar fuqu kanuni ta' kontra l-ajruplani. L-ajruplan beda jwaddab il-bombi u wħud minnhom ġew fuq ir-raħal.²⁷ Fit-23 ta' Ġunju, ġie rappurtat li fil-ġurnata ta' qabel (22 ta' Ġunju), fit-3.30pm, PC 147 G. Stellini, innota li kanuni ta' kontra l-ajruplani kienu fl-azzjoni, mingħajr ma waslet it-twissija ta' attakk mill-ajru mill-Exchange ta' San Pawl il-Baħar. Il-Vex Telephone System ma kinetx qieghda taħdem. Kienet ilha ma taħdimx mill-attakk mill-ajru ta' qabel, fl-10.30pm.

PC 147 kien infurmat mill-Pulizija tal-Mellieħa li l-attakk mill-ajru kien għaddej u t-twissija nġhatat fit-2.55am. Hu ta t-twissija ta' attakk mill-ajru bis-sirena tal-idejn fit-3.30am. Meta PC 147 staqsa lill-operatur tat-telefon, Giovanni Maria Muscat, hu wieġeb li peress li l-Għassa tal-Pulizija ta' San Pawl

L-Għassa tal-Pulizija tal-Mellieħa. (Sors: Kollezjoni tal-Awtur)

il-Baħar kienet fuq il-Vex Telephone System, hu ma kienx imdorri li jagħti l-alarm lill-Pulizija ta' San Pawl il-Baħar, u nesa jagħti t-twissija.²⁸

Konkluzjoni

Kif rajna, numru mdaqqs ta' bombi waqgħu fuq il-Mellieħa matul l-ewwel sitt xhur tal-1942. Dawn il-bombi apparti li għamlu ħsarat jew inqerdu xi binjiet, hallew ukoll vittmi. April kien l-aġħar xahar għall-Mellieħa, minħabba li l-bombi hallew il-vittmi. Kif rajna bombi waqgħu fuq diversi bnadi differenti ta' dan ir-raħal.

Referenzi

- (N)ational (W)ar (M)useum (A)rchives, Malta Police Reports 1942.
- (N)ational (A)rchives, (M)alta, (C)ommissioner's (O)ccurrence (B)ook, Pol 9, Mosta, [157], p 137.
- D. Rollo, *Guns and Gunners of Malta*, (Mondial Publishing, Malta), p 239.
- NAM, COB, Pol 9, Mosta, [157], p 160.
- NAM, COB, Pol 9, Mosta, [158], p 8.
- Ibid, p 23.
- Ibid, pp 76 & 92.
- Ibid, p 121.
- NWM Archives, Malta Police Reports 1942.
- NAM, COB, Pol 9, Mosta, [158], p 144.
- NWM Archives, Malta Police Reports 1942.
- The Sunday Times of Malta*, 22nd April 1951, p 5.
- John A. Agius. Roll of Honour: Civilians.
- NWM Archives, Malta Police Reports 1942.
- NAM, COB, Pol 9, Mosta, [158], p 178.
- NWM Archives, Malta Police Reports 1942.
- Ibid.
- C. Shores, B. Cull, N. Malizia, *Malta: The Spitfire Year, 1942*, (Grubb Street, Great Britain), p 226.
- NAM, COB, Pol 9, Mosta, [158], p 185.
- NAM, COB, Pol 9, Mosta, [159], pp 21-24.
- Ibid, p 29.
- Shores, Cull, Malizia, p 271.
- NWM Archives, Malta Police Reports 1942.
- NAM, COB, Pol 9, Mosta, [159], p 34.
- Ibid, p 69.
- NWM Archives, Malta Police Reports 1942.
- A. Rogers, *Battle over Malta: Aircraft Losses & Crash Sites, 1940-42*, (Sutton Publishing, Great Britain), p 173.
- NAM, COB, Pol 9, Mosta, [159], p 141.

Salia

Every Table Tells A Story

Salia Mellieħa
db Seabank Resort + Spa
2289 1000

Salia Qawra
db San Antonio Hotel + Spa
2158 3434

